

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Bilingualism is more than just the sum of two parts : the family context of language development in ethnic minority children

Prevoo, M.J.L.

Citation

Prevoo, M. J. L. (2014, November 19). *Bilingualism is more than just the sum of two parts : the family context of language development in ethnic minority children*. Mostert & Van Onderen. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/29753>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/29753>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/29753> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Prevoo, M.J.L.

Title: Bilingualism is more than just the sum of two parts : the family context of language development in ethnic minority children

Issue Date: 2015-11-19

Appendices

NEDERLANDSE SAMENVATTING

Over de hele wereld groeien veel kinderen met een migrantenachtergrond tweetalig op, omdat hun etnische of eerste taal verschilt van de meerderheidstaal, hun tweede taal. De etnische taal is belangrijk voor het vormen van een etnische identiteit en voor het communiceren met familieleden (Oh & Fuligni, 2010), terwijl de meerderheidstaal van belang is voor een succesvolle schoolcarrière, omdat dit de taal is waarin de meeste tweetalige kinderen met een migrantenachtergrond onderwijs volgen (Davison, Hammer, & Lawrence, 2011; Verhoeven, 2007). Hoewel tweetaligheid bepaalde cognitieve voordelen kan hebben (Adesope, Lavin, Thompson, & Ungerleider, 2010), presteren veel tweetalige kinderen met een migrantenachtergrond op school slechter dan hun eentalige leeftijdgenoten (e.g. Aud et al., 2012; Fleischman, Hopstock, Pelczar, & Shelley, 2010). Dit wordt mogelijk veroorzaakt doordat ze ten opzichte van hun eentalige leeftijdgenoten een achterstand in taalvaardigheden hebben in de taal waarin het onderwijs wordt gegeven.

De sociaaleconomische status (SES) van een gezin, de etnische samenstelling van de buurt en het gebruik van kinderopvang kunnen taalgebruik en -ontwikkeling direct en indirect beïnvloeden. Tweetalige kinderen met een migrantenachtergrond groeien gemiddeld vaker op in gezinnen met een lagere SES, waar de meerderheidstaal minder gebruikt wordt (L. Q. Dixon, Wu, & Daraghmeh, 2012) en geletterde activiteiten in huis minder gangbaar zijn (Hindman & Morrison, 2012). Daarnaast worden bepaalde taalstimulerende activiteiten die gangbaar zijn in West-Europese culturen mogelijk in mindere mate of op een andere manier toegepast in gezinnen met een migrantenachtergrond (Bus, Leseman, & Keultjes, 2000; Scheele, Leseman, & Mayo, 2010). Tweetalige kinderen wonen ook vaker in buurten met hogere percentages niet-westerse immigranten, waar de etnische taal meer wordt gebruikt (Arriagada, 2005). Als kinderen voor het eerst een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal bezoeken, gaan ze de meerderheidstaal meer gebruiken (Leseman, 2000). Het patroon van taalgebruik in de thuissituatie kan daardoor ook beïnvloed worden.

De tegenstrijdige bevindingen omtrent de cognitieve voordelen van tweetaligheid en slechtere schoolprestaties van tweetalige kinderen met een migrantenachtergrond roepen vragen op over het belang van taalvaardigheid in

beide talen voor de schooluitkomsten van deze kinderen. Daarnaast roepen de eerdere bevindingen over verschillen in taalstimulering in gezinnen met een migrantenachtergrond en de effecten van factoren op gezins- en gemeenschapsniveau op taaluitkomsten vragen op over de samenhang tussen deze contextuele factoren, het taalgebruik binnen de gezinnen en de taalvaardigheid van kinderen. Inzicht in deze factoren en de samenhang ertussen kan belangrijke informatie opleveren over de mogelijke sleutelrol die stimulering van taalvaardigheid kan vervullen in het verkleinen van de achterstand in schoolprestaties van kinderen met een migrantenachtergrond en over hoe ondersteuning van de taalontwikkeling van deze kinderen vormgegeven kan worden en toegespitst kan worden op de specifieke behoeften van deze groep. In dit proefschrift staan daarom de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Hoe sterk zijn de relaties tussen mondelinge taalvaardigheid van tweetalige kinderen met een migrantenachtergrond in zowel de eerste als de tweede taal en de schooluitkomsten *beginnende geletterdheid, lezen, spelling, rekenen* en *schoolprestaties in het algemeen*?
2. In hoeverre is de hoeveelheid Nederlands of Turks die moeders gebruiken in de communicatie met hun peuters en de stabiliteit of verandering van dat taalgebruik in de loop van een jaar gerelateerd aan de etnische identiteit van moeder, de start van het gebruik van kinderopvang of de etnische samenstelling van de buurt?
3. In hoeverre wordt het verband tussen SES en woordenschat in zowel Nederlands als Turks gemedieerd door het taal- en leesaanbod in het gezin in elk van beide talen?
4. In hoeverre varieert de relatie tussen Turkse woordenschat en groei in Nederlandse woordenschat onder invloed van de contextuele factoren *taalgebruik met anderen* en *SES van het gezin*?

Tweetalige taalvaardigheid en schooluitkomsten

De relaties tussen mondelinge taalvaardigheid van tweetalige kinderen met een migrantenachtergrond in zowel de eerste als de tweede taal en de schooluitkomsten *beginnende geletterdheid, lezen, spelling, rekenen, en schoolprestaties in het algemeen* werden onderzocht in een reeks van 16 meta-analyses. Voor alle schooluitkomsten gold dat een betere taalvaardigheid in

dezelfde taal als de schooluitkomst gerelateerd was aan betere schooluitkomsten. Beginnende geletterdheid en lezen waren ook gerelateerd aan taalvaardigheid in de andere taal. Voor alle schooluitkomsten gold dat de verbanden binnen dezelfde taal sterker waren dan de verbanden tussen taalvaardigheid en schooluitkomsten in verschillende talen.

De gevonden verbanden waren zeer robuust. Slechts zes van de 96 getoetste moderator-effecten waren significant. De relaties tussen taalvaardigheid in de eerste taal en beginnende geletterdheid in de eerste en de tweede taal waren sterker in onderzoeken waarin woordenschat als maat voor taalvaardigheid werd gebruikt dan in onderzoeken die een meer algemene taalvaardigheidsmaat gebruikten. Dit zou verklaard kunnen worden door het feit dat zowel woordenschat als beginnende geletterdheid op woordniveau worden gemeten, terwijl bij een meer algemene maat ook op zins- en tekstniveau wordt gemeten. De verbanden tussen taalvaardigheid en lezen waren sterker voor kinderen in hogere schoolklassen en in onderzoeken waarin leesbegrip als maat voor leesvaardigheid werd gebruikt. Dit sluit aan bij de Simple View of Reading (Hoover & Gough, 1990), waarin gesteld wordt dat het belang van taalvaardigheid voor lezen toeneemt in hogere klassen wanneer de nadruk binnen de leesinstructie verschuift van woordherkenning naar leesbegrip. Het verband tussen taalvaardigheid in de tweede taal en lezen in de tweede taal was sterker voor steekproeven waarvan de meerderheid deelnam aan taallessen in de eerste taal of aan een tweetalig lesprogramma. Dit kan mogelijk verklaard worden door de extra aandacht die in deze programma's besteed wordt aan taal in het algemeen (Cheung & Slavin, 2005).

Taalgebruik van moeders met een Turkse achtergrond met hun peuters

De ontwikkeling van het taalgebruik van Turks-Nederlandse moeders met hun peuters en de factoren die hierop van invloed zijn werden onderzocht in een longitudinale studie met moeders van de tweede generatie. Deze moeders vulden vragenlijsten in toen de kinderen 2 jaar waren en nogmaals toen de kinderen 3 jaar waren. Moeders die zich meer verbonden voelden met de Turkse cultuur spraken meer Turks en minder Nederlands met hun peuters.

Het gebruik van de Nederlandse taal in de communicatie tussen moeder en kind nam tussen de leeftijd van 2 en 3 jaar significant toe. Deze toename was sterker voor moeders van kinderen die in het afgelopen jaar gestart waren op een

kinderdagverblijf of peuterspeelzaal of die in een buurt met een laag percentage niet-westerse immigranten woonden. In een buurt met minder niet-westerse immigranten of op een kinderdagverblijf of peuterspeelzaal worden kinderen blootgesteld aan meer taalaanbod in het Nederlands. Hierdoor gaan deze kinderen de taal zelf ook meer spreken en zetten daarmee op hun beurt hun moeders aan tot het meer spreken van de Nederlandse taal in de communicatie met de peuters. Deze tweetalige peuters oogsten dus de taal die ze zaaien.

Invloed van taal- en leesaanbod op woordenschat in de etnische en de meerderheidstaal

Het verband tussen SES, taalgebruik van moeder, leesaanbod in de thuissituatie en woordenschat werd onderzocht bij 6-jarige Turks-Nederlandse kinderen voor de overgang naar groep 3, het moment waarop het formele leesonderwijs begint. Moeders rapporteerden over het taalgebruik met hun kind, de frequentie van voorlezen door beide ouders en de aanwezigheid van kinderboeken in de etnische en de meerderheidstaal. Tijdens een huisbezoek werden tests afgenomen voor het meten van de Nederlandse en Turkse woordenschat van de kinderen.

De verklaringsmodellen verschilden voor de Nederlandse en de Turkse woordenschat. De Nederlandse woordenschat was gemiddeld groter bij kinderen uit gezinnen met een hogere SES. De invloed van SES op de Nederlandse woordenschat verliep via het taalgebruik van moeder en het Nederlandse leesaanbod in huis. Moeders uit gezinnen met een hogere SES spraken meer Nederlands met hun kinderen en in die gezinnen werd ook meer voorgelezen in het Nederlands en waren er meer Nederlandse kinderboeken beschikbaar. Dit verhoogde aanbod van de Nederlandse taal was vervolgens gerelateerd aan een grotere Nederlandse woordenschat. Gezinnen met een hogere SES kunnen op financieel en educatief gebied meer investeren in het leesaanbod en ervaren minder stress die het voorlezen in het dagelijks leven in de weg kan staan (Conger & Donnellan, 2007). Voor de Turkse woordenschat werden niet dezelfde verbanden gevonden als voor de Nederlandse woordenschat. Alleen het taalgebruik door moeder was gerelateerd aan de Turkse woordenschat. Kinderen van moeders die meer Turks met hen spraken, hadden gemiddeld een grotere Turkse woordenschat.

Context-specifieke afhankelijkheid tussen woordenschat in beide talen

De *linguistic interdependence hypothesis* (Cummins, 1979) stelt dat de ontwikkeling van vaardigheden in de tweede taal deels gebaseerd is op vaardigheden die al ontwikkeld zijn in de eerste taal. Een context-specifieke variant op deze hypothese werd getoetst in een longitudinale studie met dezelfde 6-jarige Turks-Nederlandse kinderen als in het hierboven beschreven onderzoek. Hierin werd gekeken naar het verband tussen Turkse woordenschat en groei van de Nederlandse woordenschat en de rol van de contextuele factoren *taalgebruik* en *SES* daarin. De woordenschat van de kinderen werd gemeten voor, tijdens en na de overgang naar groep 3. Moeders rapporteerden over de taal die hun kind sprak met hen, met vader, met broers en zussen en met Turkse vrienden.

Ook in dit onderzoek bleek SES wel gerelateerd te zijn aan de Nederlandse maar niet aan de Turkse woordenschat. Kinderen uit gezinnen met een hogere SES hadden gemiddeld een grotere Nederlandse woordenschat. SES was echter geen moderator in de relatie tussen Turkse woordenschat en groei in Nederlandse woordenschat in de loop van de jaren. De relatie tussen Turkse woordenschat en groei in Nederlandse woordenschat werd gemodereerd door het taalgebruik van het kind. Een positief verband tussen Turkse woordenschat en groei in Nederlandse woordenschat was alleen aanwezig voor kinderen die relatief meer Turks spraken met anderen. Voor deze kinderen ontbreekt het veelvuldig gebruik van het Nederlands met anderen als mogelijke bron voor het ontwikkelen van de Nederlandse woordenschat. Bovendien vereist het actief gebruiken van een taal een meer gedegen verwerking van de taal (Bohman, Bedore, Peña, Mendez-Perez, & Gillam, 2010). Kinderen die het Turks vaker gebruiken zullen dus een meer diepgaande kennis van die taal hebben, waar ze vervolgens hun voordeel mee kunnen doen bij de ontwikkeling van het Nederlands.

Conclusie

De bevindingen in dit proefschrift tonen aan dat tweetaligheid meer is dan een eenvoudige optelsom van twee delen. De taalvaardigheid van tweetalige kinderen met een migrantenachtergrond in beide talen is van belang voor hun schoolprestaties. In de ontwikkeling van die taalvaardigheid spelen de etnische samenstelling van de buurt, het gebruik van kinderopvang en de SES van het gezin een rol. Deze contextuele factoren hebben invloed op het taalgebruik van moeders met hun kinderen en op het leesaanbod in de thuissituatie. De woordenschat van

de kinderen in de etnische of de meerderheidstaal is groter naarmate kinderen meer taalaanbod in die taal ontvangen. Voor kinderen die met anderen meer in de etnische dan in de meerderheidstaal spreken, bestaat er een positief verband tussen de woordenschat in de etnische taal en de groei van de woordenschat in de meerderheidstaal. In beleid en interventies gericht op verbetering van de taalvaardigheid en schoolprestaties van tweetalige kinderen met een migrantenachtergrond, dient de etnische taal niet uit het oog te worden verloren. De contextuele factoren etnische samenstelling van de buurt en gebruik van kinderopvang kunnen leiden tot een afname van het gebruik van de etnische taal, terwijl deze taal bij veelvuldig gebruik ook als een basis kan dienen voor de ontwikkeling van de meerderheidstaal. Het verbeteren van het taal- en leesaanbod in de thuissituatie kan vooral in gezinnen met een lagere SES een aanknopingspunt zijn voor het verbeteren van de taalvaardigheid en daarmee ook de schoolprestaties.

DANKWOORD

It always seems impossible until it's done. Zonder de steun en inzet van anderen zou het uitvoeren van een promotieonderzoek en het schrijven van een proefschrift niet alleen onmogelijk hebben geleken maar echt onmogelijk zijn geweest. Ik wil op deze plek dan ook graag een aantal mensen bedanken die op verschillende manieren een bijdrage aan het ontstaan van dit proefschrift hebben geleverd.

Allereerst wil ik de gezinnen die hebben deelgenomen aan ons onderzoek en de studenten en assistenten die een onmisbare bijdrage hebben geleverd aan het onderzoek bedanken voor hun medewerking. Maike, Rosanneke, Nihal en Suzanne, bedankt voor de fijne samenwerking in het project en alles wat ik van jullie heb mogen leren. Alle (oud-)collega's met wie ik ideeën, emoties, ervaringen, successen, tegenslagen, werk- en hotelkamers mocht delen en op wier steun en goede raad ik altijd kon rekenen wil ik daarvoor ook van harte bedanken.

Mijn (schoon)familie, vriendinnen en vrienden wil ik bedanken voor hun interesse en steun en voor de afleiding die ik buiten het werk altijd bij hen kon vinden. Daarnaast ook een woord van dank aan de kinderen uit familie- en vriendenkring die mij telkens weer lieten zien hoe fascinerend de (taal)ontwikkeling van kinderen kan zijn.

Pap, mam en Thomas, bedankt voor het warme nest waarin ik ben opgegroeid en waarin ik geleerd heb mijn eigen keuzes te maken en in die keuzes door jullie altijd ten volle gesteund werd. *Iech weit, bie uuch kin iech ummer terech.* Lieve Tim, dankjewel voor je liefde, je begrip, je onvoorwaardelijke steun, je humor en het broodnodige relativeringsvermogen. *Leve, danke dat ste bis zoawie ste bis.*

CURRICULUM VITAE

Mariëlle Prevoo werd geboren op 20 oktober 1984 in Heerlen. In 2003 behaalde zij haar VWO-diploma aan het Stella Maris College te Meerssen. In datzelfde jaar begon ze aan de opleiding Logopedie aan de Hogeschool Zuyd te Heerlen. In het laatste studiejaar van die opleiding liep Mariëlle stage bij het Centre for Hearing and Speech Services in Winneba, Ghana. Tevens nam zij in dat laatste studiejaar deel aan de HBO-masterclass waardoor ze, nadat ze in 2007 cum laude afstudeerde als logopedist, direct kon doorstromen naar de master Health Education and Promotion aan de Universiteit Maastricht. Hier studeerde zij in 2008 af. Na het behalen van haar masterdiploma werkte Mariëlle als logopedist in een verpleeghuis, in de voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en in het regulier en speciaal basisonderwijs. Van 2009 tot 2014 werkte zij als promovenda en docent op de afdeling Algemene en Gezinspedagogiek van de Universiteit Leiden, waar zij onderzoek deed naar voorspellers en uitkomsten van taalvaardigheid van tweetalige kinderen uit gezinnen met een migrantenachtergrond. De resultaten van dat onderzoek zijn in dit proefschrift beschreven. Naast haar onderzoek verzorgde zij diverse onderwijsonderdelen voor de opleiding Pedagogische Wetenschappen. Na afronding van haar proefschrift verbleef Mariëlle twee maanden in New York voor een studiebezoek aan het Center for Research on Culture, Development and Education (CRCDE) van New York University.

LIJST VAN PUBLICATIES

- Prevo, M.J.L.**, Malda, M., Mesman, J., Emmen, R.A.G., Yeniad, N., Van IJzendoorn, M.H., & Linting, M. (2014). Predicting ethnic minority children's vocabulary from socioeconomic status, maternal language and home reading input: Different pathways for host and ethnic language. *Journal of Child Language*, *41*, 963-984.
- Prevo, M.J.L.**, Mesman, J., van IJzendoorn, M.H., & Pieper, S. (2011). Bilingual toddlers reap the language they sow: Ethnic minority toddlers' child care attendance increases maternal host language use. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, *32*, 561-576.
- Prevo, M.J.L.**, Mesters, I., Bours, G.J.J. W., Lemmens, J. (2009). CVA-patiënten met dysfagie: Hoe kan de voorlichting geoptimaliseerd worden? [Stroke patients with dysphagia: How can patient education be optimized?] *Logopedie & Foniatrie*, *2009* (4), 118-122.
- Prevo, M.J.L.** (2007). Logopedie over de grenzen: Verslag van een stageperiode in Ghana [Speech and language therapy across boundaries: Report of a traineeship in Ghana]. *Logopedie & Foniatrie*, *2007* (11), 366-372.
- Yeniad, N., Malda, M., Mesman, J., Van IJzendoorn, M. H., Emmen, R.A.G., & **Prevo, M.J.L.** (2014). Cognitive flexibility in children across the transition to school: A longitudinal study. *Cognitive Development*, *31*, 35-47.
- Emmen, R.A.G., Malda, M., Mesman, J., Van IJzendoorn, M.H., **Prevo, M.J.L.**, & Yeniad, N. (2013). Socioeconomic status and parenting in ethnic minority families: Testing a minority Family Stress Model. *Journal of Family Psychology*, *27*, 896-904.

Ingediende manuscripten:

- Prevo, M.J.L.**, Malda, M., Mesman, J., Yeniad, N., Emmen, R.A.G. (in press). A context-dependent view on the linguistic interdependence hypothesis: SES and language use as potential moderators. *Language Learning*.
- Prevo, M.J.L.**, Malda, M., Mesman, J., Van IJzendoorn, M.H. (2014). Within- and cross-language relations between oral language proficiency and school outcomes in bilingual children with an immigrant background: A meta-analytical study. *Manuscript submitted for publication*.

